

DOI 10.47315/archives2022.331.147

УДК 930.253:[929:023.4]«1922/1989»Шимченко Ф.

Вікторія Патик

кандидатка історичних наук,
старша наукова співробітниця
відділу теорії та методики біобібліографії,
Інститут біографічних досліджень
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського
НАН України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2423-8745>

«АВТОБІОГРАФІЯ» ФЕДОРА ШИМЧЕНКА ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ (за документами особового архівного фонду Інституту рукопису НБУВ)

Анотація. **Мета роботи** – на основі архівних джерел, у першу чергу «Автобіографії», з особового фонду Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ) (Ф. 385. Спр. 11) здійснити реконструкцію життєвого шляху Федора Шимченка (1922–1989), який 40 років (1947–1987 рр.) пропрацював у Бібліотеці Академії наук УРСР¹ (зараз – НБУВ). Розпочав свою діяльність на посаді бібліотекаря. Результатом накопичення та збагачення фахового досвіду, професійного зростання, підвищення кваліфікації Ф. Шимченка було затвердження його на посаді спершу заступника директора з наукової організації бібліотечно-бібліографічного обслуговування, а згодом – т. в. о. директора Центральної наукової бібліотеки АН УРСР. **Методологія дослідження** ґрунтується на принципах історизму,

---

¹ Назва установи та її підпорядкованість змінювалися: Бібліотека Академії наук УРСР (1936–1948), Державна публічна бібліотека УРСР (1948–1965), Центральна наукова бібліотека АН УРСР (1965–1988), Центральна наукова бібліотека ім. В. І. Вернадського АН УРСР (1988–1991), Центральна наукова бібліотека ім. В. І. Вернадського АН України (1991–1994), Центральна наукова бібліотека ім. В. І. Вернадського НАН України (1994–1996), Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського НАН України (1996 – дотепер).

об'єктивності, а також на загальноісторичних методах – хронологічному, ретроспективному, проблемно-тематичному. Особливу увагу приділено біографічному методу, завдяки якому вдалося репродукувати картину життя особи у певному мікросоціальному оточенні. **Наукова новизна** полягає у відтворенні на основі архівних джерел малодосліджених періодів із біографії Ф. Шимченка та представленні комплексного дослідження життєвого шляху, включаючи детальний розгляд років навчання в закладах військово-авіаційного спрямування. **Висновки.** На основі першоджерел з особового архівного фонду, в першу чергу «Автобіографії», вибудовано та документально підтверджено хронологічну послідовність займаних Ф. Шимченком посад за роки праці в НБУВ. Представлено особистий внесок Ф. Шимченка в діяльність бібліотеки, його роль у розбудові установи як головної всеукраїнської книгозбірні та загальнодержавного комплексного бібліотечно-інформаційного центру.

Ключові слова: Ф. Шимченко; особовий архівний фонд; біографічні дослідження; автобіографія; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського; Інститут рукопису НБУВ.

Для дослідження життя й діяльності окремих осіб, реконструкції їхніх біографій важливу роль відіграють особові архівні фонди та джерела особового походження. Нерідко саме в них можна віднайти певні невідомі або маловідомі факти та біографічну інформацію. Документи особового походження є цінним джерелом, в першу чергу, для біографічної реконструкції та вивчення інтелектуальної спадщини певної особи. Їх змістовне наповнення допомагає прослідкувати життєву діяльність особистості, хронологічно представити окремі періоди діяльності, а також акцентувати увагу на індивідуальних наукових і творчих розробках, особистих стосунках, духовних та інтелектуальних цінностях. Автобіографії як окрема складова мемуаристики належать до одного з різновидів документів особового походження. Вони мають свої характерні особливості як історичного джерела та великий інформативний потенціал для біографічних досліджень. Також вони містять цінну й нерідко унікальну інформацію, яка може відображати різні сторони діяльності особи протягом усього життя. Їх автори можуть бути прямими свідками подій, про які вони згадують у рукописах. Наявність автобіографій серед архівних документів підвищує цінність особового архівного фонду, оскільки вони є важливим джерелом біографічних фактів для дослідників, що уможливають як встановлення нової інформації, так і підтвердження чи спростування вже відомих обставин або ж події про ту чи іншу особу. Саме тому дослідники нерідко у своїх дослідженнях роблять акцент на автобіографіях окремих осіб².

² Дрогобицька О. «Автобіографія» Михайла Зубрицького (1856–1919) як джерело до вивчення побуту бойків // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 2010. Вип. 17. С. 128–133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpu_Ist_2010_17_20 (дата звернення: 20.02.2022); Ківшар Т. І. Автобіо-

Автобіографію як предмет дослідження обрали українські науковці Н. Любовець³, І. Розман⁴, М. Гончаренко⁵, Г. Белан⁶.

За твердженням Н. Любовець, автобіографія – це реальна історія, розповідь про приватне життя автора, написана ним самим. Звернення до цього жанру засвідчує поширення ідеї цінності окремої людини, кожного моменту її життя, а також доводить становлення самосвідомості автора⁷. І. Розман відзначає, що специфічною рисою мемуаристики, до якої належать автобіографії, як науково-пізнавального ресурсу є відображення розмаїття суспільних процесів, явищ і відносин крізь призму суб'єктивної позиції автора, а також представлення світогляду і персонального бачення подій. Дослідниця вважає, що автобіографію потрібно розглядати як самостійний твір, у якому автор досліджує власний розвиток. Це визначає її особливості як особового джерела та впливає на вибір методів і підходів для інтерпретації⁸. М. Гончаренко акцентує,

---

графія Михайла Антоновича як складова його наукової біографії // Українська біографістика = *Biographistica Ukrainica* : зб. наук. праць Ін-ту біогр. дослідж. Київ, 2008. Вип. 4. С. 137–153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ubi_2008_4_10 (дата звернення: 20.02.2022); *Мирошник О. Ю.* Автобіографія Василя Стефаника 9 лютого 1926 року: спроба психобіографічного прочитання // Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки. Черкаси, 2016. Вип. 1(2). С. 117–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchuF_2016_1%282%29__19 (дата звернення: 21.02.2022).

³ *Любовець Н. І.* Вивчення мемуарів як історичного та біографічного джерела: до історіографії проблеми // Українська біографістика = *Biographistica Ukrainica* : зб. наук. пр. Ін-ту біогр. дослідж. Київ, 2010. Вип. 7. С. 66–104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ubi_2010_7_5 (дата звернення: 21.02.2022); *Її ж.* Мемуарій Української революції (1917–1921 рр.): автори та жанри // Там само. Київ, 2017. Вип. 15. С. 260–286. URL: <https://doi.org/10.15407/ub.15.260> (дата звернення: 24.02.2022); *Її ж.* Мемуари (спогади) як джерело біографічних досліджень // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Київ, 2009. Вип. 24. С. 277–291. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2009_24_24 (дата звернення: 21.02.2022).

⁴ *Розман І.* Автобіографія як історико-педагогічне джерело // Молодь і ринок. Дрогобич, 2018. № 5(160). С. 63–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2018_5_12 (дата звернення: 25.02.2022).

⁵ *Гончаренко М. І.* Автобіографія як біографічне джерело // Українська біографістика = *Biographistica Ukrainica* : зб. наук. праць Ін-ту біогр. дослідж. Київ, 1999. Вип. 2. С. 221–227. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ubi_1999_2_51 (дата звернення: 25.02.2022).

⁶ *Белан Г. В.* Автобіографія як джерело історико-педагогічного дослідження: теоретико-прагматичний аспект // Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Херсон, 2017. Вип. 75(1). С. 13–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnp_2017_75%281%29__4 (дата звернення: 25.02.2022).

⁷ *Любовець Н. І.* Мемуарій Української революції (1917–1921 рр.)... С. 280.

⁸ *Розман І.* Зазнач. твір. С. 63–64.

що за своїми властивостями автобіографія як наслідок творчого акту самопізнання особи може розглядатися як історичне джерело («службова», офіційна), так і самодостатній літературний твір («творча», за структурою близька до літературного жанру). Автобіографія належить до типу феноменологічних текстів, і саме це ставить її серед інших біографічних джерел на виняткове місце та визначає можливі підходи до її інтерпретації⁹. Г. Белан розглядає особливості автобіографії як джерела історико-педагогічного походження під час вивчення педагогічних персоналій у контексті історичної ретроспективи. Дослідниця доводить, що автентичність автобіографічних творів, їх суб'єктивність, наявність саморефлексії та обмеженість у часі зображення подій як підтверджують інформативність автобіографії в якості джерела для дослідження педагогічної персоналії, так і застерігають від однозначності сприйняття фактів життєпису того чи іншого діяча у відриві від контексту інших документальних біографічних матеріалів¹⁰.

За часи незалежності України активно досліджується внесок знаних і маловивчених постатей фахівців у різних галузях, зокрема в центрі уваги дослідників все частіше опиняються фундатори українського бібліотекознавства і книгознавства.

Темою нашого дослідження є відома постать вітчизняної бібліотечної справи і бібліотекознавства – Федір Захарович Шимченко (1922–1989), який зробив вагомий внесок у розвиток Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та залишив помітний слід в її історії.

Біографічні документи, що відклалися в особовому архівному фонді ІР НБУВ (Ф. 385), дають змогу дослідити життєвий шлях Ф. Шимченка, дізнатися відомості про ранні роки його життя, трудову діяльність у бібліотеці. Зокрема, його «Автобіографія, датована 12 січня 1986 р., містить багато цінної інформації про навчання, переїзд до Києва, копітку роботу в бібліотеці, викладацьку діяльність.

Постать Ф. Шимченка є малодослідженою. У статті І. Корчемної¹¹ основну увагу зацентровано на огляді комплексу документів особового архівного фонду Ф. Шимченка ІР НБУВ (1135 од. зб.). Зокрема, було визначено його інформаційну цінність і новизну. Дослідниця встановила, що у фонді найбільшим за обсягом є комплекс документів, що висвітлює службову діяльність Ф. Шимченка. Вони поділяються на 2 підрозділи – про роботу Ф. Шимченка в Центральній науковій біб-

⁹ Гончаренко М. І. Зазнач. твір. С. 222.

¹⁰ Белан Г. В. Зазнач. твір. С. 16.

¹¹ Корчемна І. С. Особовий архівний фонд книго- та бібліотекознавця Федора Захаровича Шимченка (1922–1989): структура та інформаційна складова // Рукописна та книжкова спадщина України: археограф. дослідж. унікальних арх. та бібл. фондів. 2016. Вип. 20. С. 133–139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rks_2016_20_11 (дата звернення: 20.02.2022).

ліотеці АН УРСР та в академіях наук УРСР і СРСР (1018 од. зб.). Доведено, що цей фонд є значним за обсягом і вагомим за інформативністю документальним комплексом, який містить першоджерела з дослідження наукової і творчої діяльності Ф. Шимченка. Стаття М. Слободяника¹² присвячена діяльності Ф. Шимченка в бібліотеці, його становленню як бібліотекаря та бібліотекознавця. Автор характеризує його особистісні якості та робить акцент на розвитку бібліотеки, починаючи з 1970-х років, коли Ф. Шимченко обійняв посаду заступника директора цієї установи.

Цього року виповнюється 100 років від дня народження Ф. Шимченка. Майбутній знаний бібліотекознавець і книгознавець народився 23 лютого 1922 р. у с. Торговиця (Новоархангельського р-ну Кіровоградської обл.) у незаможній селянській родині¹³. Спершу він навчався в сільській семирічній школі (до 1938 р.), потім – у середній школі селища Новоархангельськ (із вересня 1938 р.). У січні 1941 р. вступив до 10 класу 13-ї спеціальної школи військово-повітряних сил, де проводилася підготовка молоді для вступу до військово-авіаційного училища. Навчання тривало 6 місяців, і 26 червня 1941 р. Ф. Шимченка разом із групою випускників було направлено в 10-у Військово-авіаційну школу пілотів (м. Гомель, Білорусь)¹⁴. Проте тоді навчання не проводилися у зв'язку з бомбардуванням авіацією. Тому випускники шкіл, які приїхали на навчання, проводили роботи з евакуації школи пілотів у м. Уфа (Башкирія). Ф. Шимченко прибув туди в середині 1941 р. і відразу розпочав вивчення теоретичних авіаційних дисциплін і курсу льотної підготовки. А в середині вересня того ж року він разом з іншими вихованцями переїхав на базовий аеродром школи, що розташовувався на відстані 30 км. від м. Уфа – в с. Березівка, де спершу займався обладнанням аеродрому і харчоблоку, будівництвом казарми-землянки.

¹² Слободяник М. С. Справжнє покликання // Бібліотечний вісник. Київ, 1993. № 3–4. С. 72–75.

¹³ ІР НБУВ (Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського). Ф. 385 «Шимченко Федір Захарович. Автобіографія. м. [Київ]». Спр. 11. Арк. 1.

¹⁴ Там само.

Виконувати польоти він розпочав наприкінці осені 1941 р.¹⁵ Наприкінці травня 1942 р. школу було переведено в м. Сорочинськ (Оренбурзька обл., Росія).

У липні 1942 р. Ф. Шимченко закінчив 10-у Військово-авіаційну школу пілотів, після чого його було направлено до учбового резерву Батайського військово-авіаційного училища льотчиків (Ростовська обл., Росія), що входило до системи військово-навчальних закладів Закавказького фронту (до березня 1943 р. базувалося в м. Євлах (Азербайджан)¹⁶. Після повернення училища до м. Батайськ курсанти спершу займалися розчищенням зруйнованого авіамістечка, згодом перейшли до вивчення авіаційних дисциплін та стрибків із парашутом¹⁷.

Як засвідчують записи у «Автобіографії», влітку 1944 р., перебуваючи в навчальній ескадрильї, розташованій у м. Азов, Ф. Шимченко захворів. Йому зробили складну операцію, після якої протягом майже 3-х місяців він перебував на лікуванні в Евакогоспіталі № 1602 (м. Ростов-на-Дону)¹⁸. В жовтні 1944 р., після реорганізації структури училища, його перевели до навчального авіаполку в м. Зерноград (Ростовська обл., Росія). Там Ф. Шимченко закінчив перехідну льотно-тренувальну програму та розпочав польоти на літаках-винищувачах. Але за станом здоров'я його було виключено з особового складу винищувальної авіації. В січні 1946 р. Ф. Шимченка було направлено до Бугурусланської школи пілотів Цивільного повітряного флоту (ЦПФ) СРСР¹⁹. У липні того ж року він закінчив програму школи, а саме – польоти в районі аеродрому, маршрутні, нічні, «сліпі» польоти.

Ф. Шимченко успішно завершив навчання та багато зробив для досягнення своєї мети стати льотчиком, проте доля розпорядилася інакше. Повною несподіванкою для нього стали результати передатестаційного медичного огляду, відповідно до яких Ф. Шимченка було визнано непридатним до льотно-підйомної роботи (постанова лікарської комісії від 20 серпня 1946 р., відповідно до статті 48 Наказу по ЦПФ СРСР № 583/1240 від 27 листопада 1940 р.) Після цього, як сам Ф. Шимченко відзначає в «Автобіографії», він опинився у скрутному становищі, не маючи ні сім'ї, ні спеціальності. На той час його батьки уже померли²⁰.

Наприкінці серпня 1946 р. його було направлено з Бугуруслана в Москву до Головного управління навчальних закладів ЦПФ СРСР. Відповідно до рішення Управління з вересня до листопада 1946 р.

¹⁵ ІР НБУВ (Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського). Ф. 385 «Шимченко Федір Захарович. Автобіографія. м. [Київ]». Спр. 11. Арк. 1зв.

¹⁶ Корчемна І. С. Зазнач. твір. С. 134.

¹⁷ ІР НБУВ. Ф. 385. Спр. 11. Арк. 1зв.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Там само. Арк. 1зв.–2.

²⁰ Там само. Арк. 2.

Ф. Шимченко продовжував службу в 10-й гвардійській авіатранспортній бригаді, яка базувалася в підмосковному аеропорту Внуково. Згодом його перевели до Науково-дослідного аеродромного інституту військово-повітряних сил Радянської Армії (НДАІ ВПС РА) (м. Балашиха, Московська обл.), де з листопада 1946 р. до квітня 1947 р. служив на посаді старшини окремого транспортного взводу²¹.

У квітні 1947 р. Ф. Шимченко був демобілізований з Радянської Армії і залишився працювати за вільним наймом у НДАІ ВПС РА на посаді техника-лаборанта. У травні 1947 р. Ф. Шимченко сам звільнився і вирішив повернутися до Києва. Він прийняв таке рішення, оскільки Інститут припинив будівництво житлового будинку, в якому йому обіцяли надати кімнату²².

Ця подія мала важливе значення, оскільки в червні 1947 р. Ф. Шимченка було направлено Сталінським районним комітетом КП(б)У м. Києва на роботу в Бібліотеку Академії наук УРСР. Як зазначає сам Ф. Шимченко в «Автобіографії», роботу в бібліотеці він розпочав на посаді бібліотекаря у відділі фондів та обслуговування з реорганізації підсобної бібліотеки загальних читальних залів, де одночасно велося обслуговування читачів. Таке навантаження ускладнювало роботу та вимагало оперативності її виконання і водночас швидкого освоєння бібліотечної професії, зокрема вивчення форм і методів обслуговування, принципів і методики класифікування літератури, організації та редагування алфавітних і систематичних каталогів тощо. Для Ф. Шимченка це була велика професійна школа, яка дала змогу досягти успіхів у роботі в майбутньому²³.

Разом з освоєнням нового фаху бібліотечного співробітника Ф. Шимченко заочно навчався в Київському педагогічному інституті імені О. М. Горького (нині – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова) на факультеті мови та літератури у 1947–1953 рр.

На початку 1949 р. Ф. Шимченка було призначено керівником групи з інвентаризації та топографічного описування основного діючого фонду Бібліотеки (близько 5 млн екземплярів книг і журналів). Після виконання цієї роботи його було переведено до відділу рідкісної книги (зараз – Відділ стародруків та рідкісних видань НБУВ), де Ф. Шимченко здійснював роботу з виявлення видань XVIII ст. та поповнення ними колекції книг цього періоду, а також їх описування для каталогу «Книги громадянського друку XVIII ст.»²⁴ Окрім того, він брав участь

²¹ Корчемна І. С. Зазнач. твір. С. 134.

²² ІР НБУВ. Ф. 385. Спр. 11. Арк. 2–2зв.

²³ Там само.

²⁴ Книги гражданской печати XVIII века. Каталог / С. О. Петров. Киев: Издательство Академии наук УССР, 1956. 303 с.

у формуванні та описуванні 2-х спеціалізованих фондів – вітчизняних журналів ХІХ ст. (88 тис. одиниць) та відомчих дореволюційних видань (71 тис. примірників)²⁵.

У 1954–1957 рр. Ф. Шимченко організував роботу з перебудови генерального систематичного каталогу. В 1955 р. він ініціював роботу з редагування генерального алфавітного каталогу, склав інструкцію для співробітників сектору систематизації і каталогів. Одночасно Ф. Шимченко досліджував діяльність інших бібліотек, переймаючи їхній досвід і впроваджуючи його у практику бібліотеки²⁶. Як результат, у 1957 р. у відділі опрацювання і систематизації вперше було організовано методичну раду. А в 1965 р. організовано зал виставки нових надходжень, за що Ф. Шимченко отримав подяку Бібліотечної ради Президії АН УРСР. У наступні роки було організовано нові виробничі ділянки: пункт запису читачів, зал періодичних видань, індивідуальний абонемент у філії № 2, відділ бібліотечного депозитарного фонду.

Із січня 1970 р. Ф. Шимченка було призначено спершу на посаду т. в. о. заступника директора з наукової організації бібліотечно-бібліографічного обслуговування читачів, а потім затверджено на посаді заступника директора з наукової роботи²⁷. У цей період він також опікувався питаннями проектування нової будівлі бібліотеки²⁸, консультував групу архітекторів об'єднання «Київпроект» при розробленні ними технічного проекту²⁹.

До обов'язків Ф. Шимченка також входило забезпечення міжвідомчої взаємодії бібліотек. Він брав участь у розробленні плану координованого комплектування їхніх фондів та створенні єдиного республіканського довідково-інформаційного фонду. З 1978 р. Ф. Шимченко був членом Комісії з координації науково-дослідної та науково-методичної роботи Бібліотечної ради з природничих наук при Президії Академії наук СРСР (м. Москва). Він займався розробленням теми «Взаємодія бібліотек АН СРСР і АН союзних республік з органами науково-технічної інформації». На керівних посадах, як відзначає М. Слободяник, «Ф. Шимченка відрізняли від досить типових, на жаль, бібліотечних адміністраторів, високий професіоналізм, глибоке знання справи, вміння піддавати аналізу бібліотечні процеси, всестороння ерудиція, що поєднувалася з величезним практичним досвідом, виваженістю

²⁵ ІР НБУВ. Ф. 385. Спр. 11. Арк. 3.

²⁶ Там само.

²⁷ Там само. Ф. 385 «Трудова книжка Шимченка Федора Захаровича, видана Бібліотекою АН УРСР. м. [Київ]». Спр. 2. Арк. 5.

²⁸ Основна будівля Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського була побудована 1989 р. за проектом архітекторів «Київпроект» В. І. Гопкала, В. М. Гречини, В. П. Песковського.

²⁹ ІР НБУВ. Ф. 385. Спр. 11. Арк. 3зв.

суджень і одночасно лагідністю, людяністю по відношенню до підлеглих»³⁰.

Ф. Шимченко брав участь у 5-ти всесоюзних нарадах директорів центральних бібліотек АН СРСР та АН союзних республік (1970, 1976, 1978, 1982, 1984 рр.), Всесоюзній нараді бібліотечних співробітників (1975), а також низці конференцій і нарад, де виступав із доповідями.

У 1961 р. Ф. Шимченка було рекомендовано дирекцією Бібліотеки на викладання в Київській філії Харківського інституту культури спецкурсу «Організація фондів і каталогів в наукових бібліотеках» на вечірньому відділенні. В 1962–1965 рр. він читав курс «Загальне бібліотекознавство». Цей же курс він викладав до 1969 р. і в Київському інституті культури (нині – Київський національний університет культури і мистецтв).

Ф. Шимченко пропрацював у Бібліотеці 40 років і обіймав різні посади: бібліотекаря (липень 1947 р. – червень 1948 р.), старшого бібліотекаря (червень 1948 р. – листопад 1949 р.), старшого бібліографа відділу обслуговування читачів (листопад 1949 р. – листопад 1950 р.), старшого редактора відділу рідкісної книги (листопад 1950 р. – квітень 1954 р.), завідувача сектору відділу комплектування (квітень 1954 р. – листопад 1954 р.), завідувача сектору систематизації та каталогів відділу обробки та систематизації (листопад 1954 р. – січень 1961 р.), завідувача сектору обслуговування відділу фондів та обслуговування читачів (січень 1961 р. – жовтень 1962 р.), завідувача відділу фондів та обслуговування читачів (жовтень 1962 р. – листопад 1965 р.), завідувача відділу обслуговування читачів (листопад 1965 р. – січень 1968 р.), завідувача відділу рідкісної книги (січень 1968 р. – січень 1970 р.), виконувача обов'язків заступника директора з наукової роботи та бібліотечно-бібліографічного обслуговування читачів (січень 1970 р. – листопад 1971 р.), заступника директора з наукової роботи та бібліотечно-бібліографічного обслуговування (листопад 1971 р. – березень 1979 р.), заступника директора з бібліотечної роботи (березень 1979 р. – серпень 1984 р.), виконувача обов'язків директора Бібліотеки (серпень 1984 р. – серпень 1985 р.)³¹. У трудовій книжці є запис про звільнення Ф. Шимченка 17.02.1986 р. у зв'язку з виходом на пенсію, але через 2 дні – 19.02.1986 р. він обійняв посаду головного бібліотекаря відділу обслуговування, а з березня 1986 р. – відділу бібліотекознавства. 16 грудня 1987 р. він звільнився за власним бажанням³².

Ф. Шимченко був людиною високих моральних якостей. Він користувався авторитетом як у співробітників Бібліотеки, так і у бібліотечної спільноти. Своєю сумлінною працею Ф. Шимченко сприяв

³⁰ Слободяник М. С. Знач. твір. С. 73.

³¹ ІР НБУВ. Ф. 385. Спр. 11. Арк. 2зв.; Спр. 2.

³² Там само. Спр. 2. Арк. 10–11.

розвитку Бібліотеки, її перетворенню в великий інформаційний та культурно-просвітницький центр. Ним особисто та під його керівництвом було укладено значну кількість важливих організаційних, методичних та управлінських документів. Також він багато уваги приділяв розробленню документації з будівництва нового приміщення Центральної наукової бібліотеки АН СРСР. Діяльність Ф. Шимченка була спрямована на удосконалення системи обслуговування читачів, формування і організацію бібліотечних фондів, розвиток інформаційно-пошукових систем³³. За добросовісну працю Ф. Шимченко неодноразово отримував подяки, премії та був відзначений знаком «За отличную работу» Міністерства культури СРСР (1968 р.), Почесною грамотою Президії АН УРСР і Республіканського комітету профспілки працівників просвіти вищої школи і наукових установ (1982 р.), нагороджений 8-ма медалями, удостоєний почесного звання Заслуженого працівника культури УРСР (1985 р.)³⁴.

14 червня 1989 р. Ф. Шимченко пішов з життя у віці 67 років. Він залишив вагомий внесок в історію розвитку НБУВ, великий документальний спадок про свою діяльність, що відклався в ІР НБУВ та добрі згадки від людей, які його оточували і знали. М. Слободяник писав: «Це була неординарна особистість. Справжній інтелігент. Його вирізняли висока освіченість, внутрішня культура, благородство, порядність, скромність, делікатність, тактовність. [...] наполегливість і цілеспрямованість дали йому змогу з часом стати одним з найкваліфікованіших й найавторитетніших спеціалістів бібліотечної справи в Україні»³⁵. Ф. Шимченко мав беззаперечний авторитет серед колег. Він був знавцем бібліотечної технології, одним з ініціаторів автоматизації в Бібліотеці, яка розпочалася в 1984 р., багато зробив для вдосконалення структури каталогу, займався питаннями впровадження прогресивних форм обслуговування читачів. З ім'ям Ф. Шимченка пов'язаний важливий етап розбудови та становлення НБУВ як головної всеукраїнської книгозбірні.

«Автобіографія» як джерело дала змогу реконструювати життєвий шлях Ф. Шимченка, дослідити маловідомий період його життя (1941–1947 рр.), пов'язаний з навчанням у 13-й середній спеціальній школі військово-повітряних сил (м. Київ), 10-й військово-авіаційній школі пілотів (м. Гомель), Батайському військово-авіаційному училищі льотчиків і підготовкою за льотно-тренувальною програмою, а також детально розглянути діяльність Ф. Шимченка в НБУВ, документально

³³ ІР НБУВ. Ф. 385 «Характеристика Шимченка Федора Захаровича, заступника директора з наукової роботи Центральної наукової бібліотеки АН УРСР. м. [Київ]». Спр. 10. Арк. 1.

³⁴ Корчемна І. С. Зазнач. твір. С. 134–135.

³⁵ Слободяник М. С. Зазнач. твір. С. 72.

підтвердити і представити причини, які призвели до його повернення до м. Києва і сприяли працевлаштуванню в НБУВ, достеменно встановити хронологічну послідовність кар'єрного зросту та представити всі посади, які обіймав Ф. Шимченко за 40 років своєї роботи в Бібліотеці.

REFERENCES

1. Bielan H. V. (2017). Avtobiohrafia iak dzherelo istoriko-pedahohichnoho doslidzhennia: teoretyko-prahmatychnyj aspekt [Autobiography as a source of historical and pedagogical research: theoretical and pragmatic aspect]. *Zbirnyk naukovykh prats «Pedahohichni nauky»*, 75(1), 13–16. [in Ukrainian].
2. Drohobyt'ska, O. (2012). «Avtobiohrafia» Mykhajla Zubrytskoho (1856-1919) iak dzherelo do vyvchennia pobutu bojkiv [Autobiography of Mykhailo Zubrytsky (1856-1919) as a source for studying the life of boyks]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Istorii*, 17, 128–133. [in Ukrainian].
3. Honcharenko, M. I. (1999). Avtobiohrafia iak biohrafichne dzherelo [Autobiography as a biographical source]. *Ukrainska biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 2, 221–227. [in Ukrainian].
4. Kivshar, T. I. (2008). Avtobiohrafia Mykhajla Antonovycha iak skladova joho naukovoï biohrafii [Autobiography of Mikhail Antonovich as a component of his scientific biography]. *Ukrainska biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 4, 137–153. [in Ukrainian].
5. Korchemna, I. S. (2016). Osobovyj arkhivnyj fond knyho- ta bibliotekoznavtsia Fedora Zakharovycha Shymchenka (1922–1989): struktura ta informatsijna skladova [The study of memoirs as a historical and biographical source: to the historiography of the problem]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshyna Ukrainy*, 20, 133–139. [in Ukrainian].
6. Liubovets, N. I. (2010). Vyvchennia memuariv iak istorichnoho ta biohrafichnoho dzherela: do istoriohrafii problemy [The study of memoirs as a historical and biographical source: to the historiography of the problem]. *Ukrainska biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 7, 66–104. [in Ukrainian].
7. Liubovets, N. I. (2009). Memuary (spohady) iak dzherelo biohrafichnykh doslidzen' [Memoirs as a source of biographical research]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho*, 24, 277–291. [in Ukrainian].
8. Liubovets, N. I. (2017). Memuarij Ukrainskoi revoliutsii (1917 – 1921 rr.): avtory ta zhanry [Memoirs of the Ukrainian Revolution (1917–1921): authors and genres]. *Ukrainska biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 15, 260–286. [in Ukrainian].
9. Miroshnyk, O. Yu. (2016). Avtobiohrafia Vasylia Stefanyka 9 liutoho 1926 roku: sprobha psykhobiohrafichnoho prochytannia [Autobiography of Vasyl Stefanyk February 9, 1926: an attempt at psychobiographical reading]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Serii: Filolohichni nauky*, 1(2), 117–125. [in Ukrainian].
10. Rozman, I. (2018). Avtobiohrafia iak istoriko-pedahohichne dzherelo [Autobiography as a historical and pedagogical source]. *Molod i rynek*, 5(160), 63–68. [in Ukrainian].
11. Slobodianyk, M. S. (1993). Spravzhnie poklykannia [True vocation]. *Bibliotechnyj visnyk*, 3–4, 72–75. [in Ukrainian].

Viktoriia Patyk

Candidate of Historical Sciences,
Senior Research Fellow
of Theory and Methods of Biobibliography Department,
Institute of Biographical Research
of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine
of National Academy of Sciences of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2423-8745>

**«AUTOBIOGRAPHY» OF FEDIR SHYMCHENKO
AS A SOURCE FOR RESEARCHING A LIFE PATH
(According to the Documents of Personal Archival Fond of the Institute
of Manuscripts at the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine)**

Abstract. The aim of the work. On the basis of archival sources, first of all «Autobiography», from the personal fond of Institute of Manuscripts of Vernadsky National Library of Ukraine (VNLU) (F. 385, C. 11) is to carry out reconstruction of a way of life of Fedir Shymchenko (1922–1989) who worked for 40 years (1947–1987) in the Library of the Academy of Sciences of the USSR (now – VNLU). He began his career as a librarian, in the result of the accumulation and enrichment of professional experience, professional growth, training F. Shymchenko was approved as first deputy director of the scientific organization of library and bibliographic services, and later as an acting director of the Central Scientific Library of the USSR Academy of Sciences. **The methodology is based** on the principles of historicism, objectivity, as well as on general historical methods – chronological, retrospective, problem-thematic. Particular attention was paid to the biographical method, which managed to reproduce the picture of a person's life in a particular microsocial environment. **The scientific novelty of the study lies** in the reproduction on the basis of archival sources of little-studied periods from the biography of F. Shymchenko and the presentation of a comprehensive study of life, including a detailed review of years of study in military aviation institutions. **Conclusions.** On the basis of primary sources from the personal archival fond, first of all «Autobiography», a chronological sequence of F. Shymchenko's positions for the years of work in VNLU is built and documented. F. Shymchenko's personal contribution to the activity of the Library, its role in the development of the institution as the main all-Ukrainian book collection and the national complex library and information center are presented.

Key words: F. Z. Shymchenko; personal archival fond; biographical research; autobiography; V. I. Vernadsky National Library of Ukraine; Institute of Manuscript.